

1. Fitxa SILVANO

Nire izena Silvano Martínez Vázquez da. Hamar urte dauzkat eta Boliviako Altiplanoko herrixka batean bizi naiz. Bolivia itsasos haraindi dagoen herrialdea da, Ameriketean.

Gure herrialdea eta zuona ezberdinak dira oso: gurean ez dago itsasorik, baina mendi garaienen gailurretan itsasoa bezain zabalak diren lakuak daude. Hain da menditsua, tontorretan bizi garela ematen du.

Gurean, gauza gutxirekin bizitzen ohituak gaude. Nire herriko etxeek ez dute elektrizitaterik, eta gauez petroleo-kriseiluak pizten ditugu. Kotxe gutxi batzuk baino ez daude, eta ez dugu bideokonsolarik, jostailu elektrikorik, segapotorik ezta ordenagailurik ere. Herriko umeoi kalean eta larretan zehar jolastea gustatzen zaigu; eta holaxe ibiltzen gara ia egunero.

2. Fitxa PETRONA

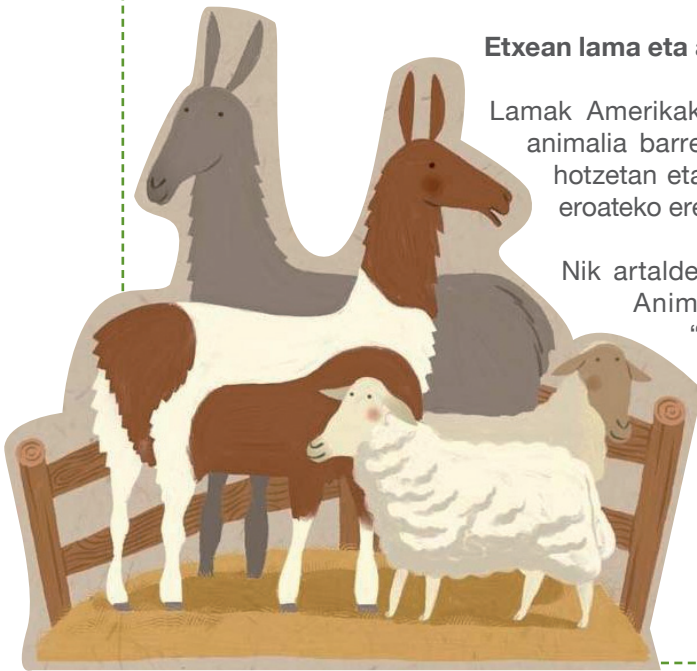
Emakume hau gure ama da. Petrona Vázquez du izena. Bitxia iruditzen bazaizue ere, bera eta herriko beste emakume gehienak ez dira sekula kapela eta pontxo barik ateratzen etxetik. Horrela, burua babestu eta ez dira hotz izaten. Ama etxea gobernatu, goizean goiz jaiki, egurretan joan eta ordu luzez dihardu lanean.

Etxean ama, arreba Dulcita, bikiak eta bostok bizi gara. Bikiak bihurriak dira oso, beti olgetan ibiltzen dira eta ezkutaketan jolasten dira. Gauzak behin eta berriro errepikatu behar dizkiegu kasu egin dezaten: “Batu arropa! Garbitu hortzak!”

Gure aita oso jatorra da, baina gutxitan ikusten dugu elkar. Lanera urrutira joan behar izan zuen, gure lurra ez gure gutxi ematen duelako, ia jateko beste ere ez. Enpresa handi baten lurretan jornalari dabil. Lur haietan fruta tropikalak hazi eta Europara esportatzen dituzte. Lan gogorra egiten du, ordu asko ematen ditu bertan, baina oso diru gutxi irabazten du; hala ere, diru apur hori etxera bidaltzen digu beti.

3. Fitxa

LAMAK ETA ARDIAK

Etxean lama eta ardi talde txikia dugu.

Lamak Amerikako zonalde honetan bakarrik bizi diren animalia barregarriak dira. Ederto asko egokitzen dira hotzetan eta haragia eta artilea ematen digute. Zama eroateko ere balio dute, astoak izango balira bezala.

Nik artaldea belarretan eramatea oso gustuko dut. Animalia guztien izenak ezagutzen ditut: "Penka", "Blanquita", "Rolina", "Caloche"... Hori bai! Lamak haserretuz gero, oso burugogorak dira; horrelakoetan, serio jarri eta errieta egin behar izaten diet, kasu egin diezadaten.

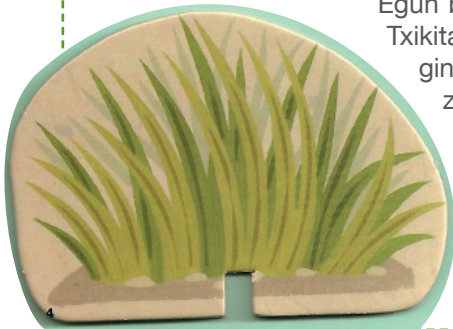
4. Fitxa

LARREAK

Mendiotan hotz handia dago eta apenas euririk ez; beraz, lamek eta ardiek jaten duten belarra eskasa da, haztea asko kostatzen baitzaio. Horrexegatik, egunero, gero eta urrunago joan beharra daukat, animaliek jan ditzaketen larre berrien bila.

Egun batzuetan joan-etorrian lau ordu eman behar izaten ditut. Txikitan, ordea, larre eta belar ugari zuen finka handi batean bizi ginen. Sasoi hartan, nire aitak lurra landu eta ortua zaintzen zuen; lamak ere bere zaintzapean ibiltzen ziren eta ni eskolara joaten nintzen, zuek guztiok bezala.

Aita ez dagoenetik, aldiz, goizean goiz altxatu eta animaliak bazkatzera eraman behar izaten ditut.

5. Fitxa

MERKATUA

Niretzat ostiralak dira asteko egunik dibertigarrienak. Herrian merkatu eguna dugu ostiraletan eta amarekin batera, hara joaten gara, animaliaren bat, esnea eta haragia saltzeko asmoz. Irabazitako diruarekin patatak, artoa eta, noizean behin, hotzik ez izateko jertsei potoloren bat ere eros ditzakegu.

Bertan postu asko daude. Emakume eta gizonak salerosketetan, berriketan eta barreka ibiltzen dira. Batzuetan, elkarri oihukatu eta, prezioa dela eta, eztabaidatu egiten dute, baina, azkenean, kontua adostu eta elkarri eskua emanez ixten dute tratua.

Merkatuan herriko beste neska-mutiko guztiekin elkartu eta olgetan ibiltzen gara egun osoan zehar. Gauean, etxeratzean, neka-neka eginda, oso goiz oheratzen naiz.

6. Fitxa

ANIMALIA ARGAL ETA GAIXOA

Batzuetan nire ardiak gaixotu egiten dira, janari, ur eta zaintza faltagatik. Gure animaliak garau on eta belar freskoz hazi, eta, gainera, lurrak landuko bagenitu, ondo bizi ahalko ginateke. Baina hiritik eta beste herrialde batzuetatik etortzen den jendeak lur emankorrenetatik botatzen gaitu. Gero, haiek lur emankor horiek makinariarekin eta ongarrri kimikoekin lantzen dituzte eta uztak atzerrira esportatzen dituzte: kafea; azukrea; kotxeetarako gasolina; edota haien abelburuak gehiegi gizentzeko guk faltan dugun garaua.

Mendietara alde egin behar izaten dugu. Bertan larrek eskasak dira, animaliak ez dira loditzen, lurrak antzuak dira... Horrexegatik, nire aita urrutira lanera joan behar izan zuen: bizimodua ateratzeko.

7. Fitxa AMAIA

Behin batean, urrutiko herri batetik emakume bat heldu zen.

Hain zegoen urrun bere herrialdea, beste kontinente batean zegoen! Amaia du izena eta baserritarra eta albaiaria da bera. Soinean beti eramaten du jertse potolo bat eta artilezko txanoa, hotzik ez izateko. Bera dioenez, Euskal Herrian hotz dago, baina ez Bolivian beste, mendiak ez baitira hain altuak. Nire ustez, bera ez da hemengo hotz honetara egokitu...

Hurak asko ikasi du gugandik, eta bere herrira itzulitakoan, herrialde aberatsetako ohitura batzuk aldatu beharko dituztela konbentzitzeko asmoa du.

Txirotasunaren arrazoia gero eta gehiago nahi duen jendearengan dagoela konturatu da. Bere herrialdean, jada, ez dutenez lantzeko lur, ezta metalak lortzeko meategi gehiagorik, gurera etortzen dira. Hona heltzean, gure lurretatik desjabetzen gaituzte, han saltzeko gauza gehiago eta gehiago eramateko.

Berak esan digunez, etxera itzultzean, eskola eta ikastoletako ume guztiei mezu argi bat eramango die: ez ditzatela behar ez dituzten horrenbeste gauza eros, horiek gurea bezalako herrialdeetan ekoizten baitira sarri.

8. Fitxa KANPIN-DENDA

Amaiak gure herrian lan egiteko lokal bat eskatu digu. Auzokide guztion artean, kanpin-denda erraldoi bat eraiki dugu, gure bilerak egiteko.

Hasiera batean, uste genuen bera aberatsa zela eta animalia osasuntsu eta lur emankorrak erosteko diru asko emango zigula. Baina Amaiak ez zigun ez dirurik ezta janaririk ekarri. Bere esanetan, guk elkartu eta kooperatibak sortzeko ahalmena dugu. Era berean, alkatearekin hitz egin eta gure lurak berreskuratzeko salaketa egin genezakeela esan zigun. Horrela, lurak berreskuratzean, animaliak bazkatzeko eta lantzeko erabil genitzakeen.

Horrezaz gain, dendan ikastaro ugari ematen ditugu eta abereak zaintzeko eta lurra lantzen ikasteko praktikak egiten ditugu. Batzuetan, Amaia dugu hizlari, beste batzuetan, aldiz, bertoko albaiari eta nekazariak hitz egiten digute. Orduan, errazagoa egiten zaigu, haiek gure moduan hitz egiten dutelako eta Boliviakoak izatean, gure herrialdea oso ondo ezagutzen dute.

9. Fitxa

OSASUNA ETA MEDIKAMENTUAK

Amaiak beti esaten digu garrantzitsuena ez dela animaliak sendatzea, zaintzen ikatea baino. Bera maiz ibiltzen da herriko agureekin berbetan, antzina animaliak nola eta zerekin sendatzen zituzten jakin aldera. Antzina ez zegoen medikamenturik, baina animalia gaixoak ohiko erremedioekin osatzen zituzten. Amaiak gauza mordo bat irakatsi zigun eta, aldi berean, guk berari unibertsitatean ikasi ez zituen hainbat gauza irakatsi genizkion.

Orain, ahal den orotan, ohiko sendabideak erabiltzen ditu, medikamentuak oso garestiak baitira. Horrez gain, ez da komeni medikamentuak gehigi erabiltzea. Nire lamei, niri bezalaxe, ez zaizkie txertoak bat ere gustatzen!

Nekazaritza eta abeltzaintza ekologikoa antzinako erara egin daiteke, baina hobetzeko ikasi ditugun gauza berri guztiak uztartuz. Animaliei ez zaizkie gehiago produzitu dezaten medikamenturik eman behar. Era berean, ahal dugun heinean, ez ditugu landetan ongarri kimiko eta pozoiak botako. Benetan behar badituzte baino ez dizkiegu medikamentuak emango.

10. Fitxa

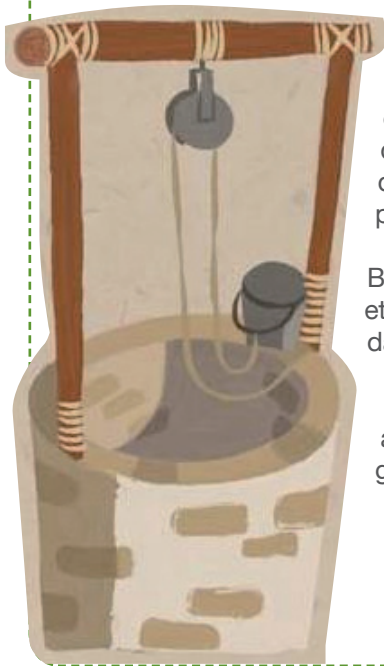
ARTALDEARENTZAKO BORDA

Oraintxu arte, lamek eta ardiek kanpoan egiten zuten lo. Hori dela eta, gauez, eta batez ere neguan, hotz handia izaten zuten. Gainera, azeriek bildotsak jaten zituzten. Animaliak babesteko bordak eta oilotokiak eraiki behar genituen; baina, zoritxarrez, herriko familia batek ere ez zuen horretarako diru nahikorik.

Orduan, herriko nekazariak ideia izugarri bat izan zuten: guztion artean, beharrezkoa zen dirua eskatu eta, auzolanean arituz, oilotoki eta bordak eraiki zituzten.

11. Fitxa PUTZUA

Bordak eraiki eta gero, guztion ahaleginen batasunak dakartzan abantailez konturatu ginen, arazoei aurre egiterako orduan. Badaude sendi batek bakarrik egin ezin dituen gauzak; aldiz, guztion elkarkidetzaz, erraz konpon daitezke. Adibidez, animaliei lehorte sasoiari ematen emateko putzu baten eraikuntza.

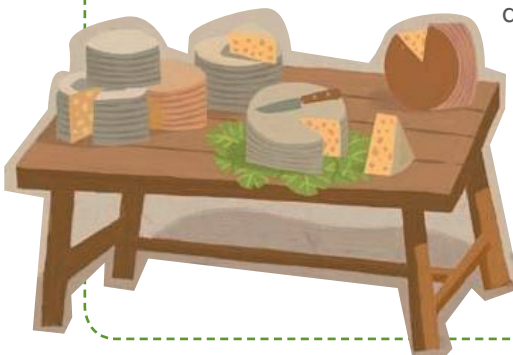
Belarra lehortzen eta belar- metak egiten ere ikasi dugu. Prestatu eta gero abereei jaten emateko erabiltzen dugu, eguraldi txarra dagoenean animaliak ezin direlako landetara irten.

Bordak, putzua eta belar-metak eraiki ditugunetik, lamak eta ardiak askoz indartsu eta lodiago daude, eta, ondorioz, esne gehiago ematen digute.

12. Fitxa GAZTAK

Gure amak gaztak egiten ditu edan edo saldu ezin izan dugun esnearekin. Horrela, ez da alperrik galtzen eta den-dena aprobetxa dezakegu. Gaztatik ateratako gatzura txerrikumeei ematen diegu, ondo loditu daitezen. Gazta gozo-gozoa da eta, gainera, merkatuan saldu edota beste produktu batengatik truka dezakegu.

Herri bakoitzak bere gazta mota berezia du; den-denak dira gozoak eta den-denak ezberdinak, ardiak arraza ezberdinetakoak baitira. Horrez gain, larre ezberdinetan jan eta gazta egiteko modua bera ere ezberdina izaten da.

Gure gaztak salduz, laster, behar ditugun gauzak erosteko beste diru aurreztu ahal izango dugu. Akaso, zorte apur batekin, margozteko koloretako arkatx kutxa eta kuadernoak ere erosi ahal izando ditut!

13. Fitxa

OILOAK

Kanpin-dendako bileretako batean, herritarrok zera erabaki genuen: herriko familiarik aberatsenari txita batzuk erosi eta sendi txiroenen artean banatzea. Hala ere, ez genizkien txitak inolako baldintzarik gabe oparitu, ezta pentsatu ere! Txitak hazi eta oilo bihurtzean, txitak izango zituzten; beraz, txita berri horietako batzuk herriko beste familia batzuei oparitu beharko zizkiezten; eta, era berean, haiek gauza bera egin beharko zuten.

Esan eta egin! Denbora gutxian, oiloak daude herriko ia etxe guztietan eta oiloek jarritako arrautzei esker, askoz hobeto elikatzen gara orain.

14. Fitxa

ESKOLA

Orain badakigu elkarlanak bizitza errazten duela. Gure animaliak osasuntsuago daude eta gehiago ekoizten dute.

Gure ahaleginaren ondorioz, gure lurra ere berreskuratu dugu. Gainera, enpresek ez gaituzte hemendik, gure lurretatik, botako, jendeak gero eta gehiago erosten duelako nekazari txiki eta komertzianteen produktuak, bai herrian, zein merkatuan.

Azkenean, gure aita etxera itzuli da. Berriz ere, nekazari txiki bihurtu da, horixe baita gehien gustatzen zaiona. Gure amak esan dit, jada, ez dela beharrezkoa ni egun osoan zehar landan lanean aritzea. Bere ustez, eskolara itzuli beharko nintzateke, gauza gehiago ikas ditzadan... ni benetan poztu naiz! Agian, nagusitan, unibertsitatera joan eta nahi dudana ikasiko dut... baina, egia esan, gehien gustatuko litzaidakeena nekazari izaten jarraitzea da; gure gurasoak bezalaxe.

Nagusitan, gu ezagutzera etor zaitezke! Nire herrialdeak liluratuko zaituzte... Laister arte, lagunok!